

A neumanni örökség tanulságai

BEVEZETÉS

Magyarország a XIX. században jelent meg először a szellem Európájában, és e megjelenés szerves folytatásaként a XX. század első felére vált a világot formáló szellemi folyamatok alkotó részesévé. Idevalósíként most azokra tekintünk, akik az itteni világban szocializálódtak, akiket gyökereik ide kötöttek, akik itt nevelkedtek. A világ nevesítő emlékezete két óriást emel ki e nemzedékből: Bartók Bélát és Neumann Jánost.

Nem kell méricskélő összehasonlításokba bocsátkoznunk, elmélnünk a zene és a tudomány hasonlóságairól és különbözőségeiről, valamint ezek kapcsán a két életpálya magyar kötődéseinek más-más jellegeről: a tanulság így is egyértelmű, bár kettős. Az egyik az, hogy itt olyan viszonyok alakultak ki, amelyek következtében mindkettjüknek el kellett menniük innen, holott mindketten kötődtek ide: Neumann a rendszer egyre kirekesztőbb, majd életét is fenyegető volta miatt távozott, Bartók ugyanezért, de belső erkölcsi parancsaira hallgatva.

A másik tanulság az, hogy ez előtt a lényegében véve nemzetellenesé vált világ előtt kialakulhattak itt olyan viszonyok, amelyek két-három nemzedék szocializációjában lehetőségessé tették világformáló óriások kiemelkedését. Ezek a tanulságok mutatják, hogy itt van talaja a jónak és rossznak, és itt van szerepük a történelmi választásoknak. A Neumann-centenárium jó alkalom ezek végiggondolására, és ösztönző a jövőt alapozó nézetek kifejtésére ebben a XIX.

századi csatlakozó kiegyezést is felülmúló új csatlakozásban, a világ részévé válásban (mi ezt értjük globalizáción), és a világban való valószínű szerepünk keresése közben.

Ezért választottuk a szokásos emlékezés helyett e cikkgyűjtemény közreadását. Abraham Taub 1963-as hatkötetes kiadásában (Taub, 1963) a neumanni életmű majdnem teljes gyűjteménye elérhető könyvtárainkban. Magyar szerzők ennek alapján készítették 1991-ben egy egykötetes válogatást, szakfejezetenként bevezetővel, az akkori aktualitások mérlegelésével (Bródy, 1991). A gondolat továbbélésére jellemző, hogy ez még jóval Harsányi játékelméleti Nobel-díja előtt született.

A máig is érvényes leghitelesebb értékelést két nagy alkotó munkatárs, Stanislaw (Stanley) Ulam (1958) és Herman Goldstine (1987) adta. Két életrajz, William Aspraytól (1990) és Norman Macraetől (1992) nemcsak Neumannról fest teljes képet, hanem az akkori magyarországi gyökerek nagyszerűségéről is. Itthon Szentiványi Tibor (1979) és Kovács Győző (2003) végeztek fáradhatatlan munkát a Neumann-kapcsolatok feltárásában és újraélesztésében. Neumann szellemét igyekszik őrizni a nevét viselő magyar számítástechnikai társaság is.

Nem megismételve tehát a felsorolt elődök munkáját, azzal tisztelgünk Neumann emléke előtt, hogy az általa is megnyitott új világ alakulásához igyekszünk nézőpontokat szolgáltatni annak a magyar olvasónak,

aki mai értelmiségiként újra felelős azért, hogy milyen ismétlődések felé halad a magyar történelem.

U. i.: A neumanni örökség valamilyen közvetlenebb vagy közvetett módon egész mai és holnapi információs társadalmunk világ-méretű fájában, sőt erdejében él. A gyökerek messze ágaznak az egész európai kultúrában, ahogy Neumann maga is ezt vallotta és gyakorlatában alkalmazta. Az ágak sokszínűségét, szétterjedő lombozatát csak időről időre és akkor is önkényesen kiszakítva vagy hozzátéve tudjuk regisztrálni. Ezért vettünk ilyen pillanatnyi, sokszínű mintát a Neumann-műhöz erősebben vagy közvetve kö-

tődő jelenségekből, ezért nem csoportosítottuk témák szerint a cikkeket, hanem névsorban szerepeltetjük a szerzőket, és ez indokolja a cikkek sokféle stílusát is aszerint, hogy melyik területnek milyen a maga sajátja. Lesznek a közleményekben vitatható megállapítások is, ez e gyűjtemény érdeme is, hozzájárulása a feladat sokarcúságához, a neumanni örökség kiterjedéséhez. Reméljük, utódaink a következő megemlékezést éppígy gazdagítva és éppilyen kevésbé csak egy ünnepségre szánva tehetik e palettát még színesebbé.

*Szentgyörgyi Zsuzsa
Vámos Tibor*

IRODALOM

- Aspray, William (1990): *John von Neumann and the Origins of Modern Computing*. Cambridge, MIT Press,
- Bródy Ferenc – Vámos Tibor T. (1995): *Neumann Compendium*. World Scientific Series in 20th Century Mathematics 1. World Scientific, Singapore
- Goldstine, H. H. (Kovács Győző gondozásában) (1987): *A számítógép Pascaltól Neumannig*. Műszaki Könyvkiadó, Neumann János Számítógéptudományi Társaság, Budapest
- Kovács Győző (2003): *100 éve született Neumann János: mérföldkövek a számítástechnika történetében*. (Technikatörténeti monográfiák) OMM, Budapest
- Macrae, Norman (1992): *John v. Neumann*. A Cormelia & Michael Bessie Book, Pantheon Books (Random House), New York
- Szentiványi Tibor (szerk.) (1979): *Neumann János*

élete és munkássága (a különböző tudományterületeken elért eredményeinek összefoglaló áttekintése). MTEsz Neumann János Számítógéptudományi Társaság, Budapest,

- Taub, Abraham Haskel (ed.): *John von Neumann: Collected Works*. I-VI. Pergamon Press, Oxford, 1961–1963.
- Ulam, Stanley (1958): *John von Neumann 1903-1957*. A reprint from *Bulletin of the American Mathematical Society*, Vol. 64, No. 3, Part 2, May 1958, American Mathematical Society, Providence, Rhode Island
- Nagy Ferenc (válogatta, összeállította, a bevezetést írta) (1987): *Neumann János és a „Magyar Titok”*. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest
- Sz. n. (1973): *Szemelvények Neumann János életéből*. MTEsz Neumann János Számítógéptudományi Társaság, Budapest

